

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

Проректор з навчально-методичної роботи

Каріна ПЕМАЦКАЛО

Підприємництво у міжнародному бізнесі

робоча програма навчальної дисципліни

Галузь знань	29 Міжнародні відносини
Спеціальність	292 Міжнародні економічні відносини
Освітній рівень	перший (бакалаврський)
Освітня програма	Міжнародний бізнес

Статус дисципліни	вибіркова
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська

Завідувач кафедри
Міжнародних економічних відносин

Ірина ОТЕНКО

Харків
2021

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри міжнародних економічних відносин
Протокол № 1 від 27.08.2021 р.

Розробник:

Іванієнко Віктор Васильович, канд. економ. наук, професор.

**Лист оновлення та перезатвердження
робочої програми навчальної дисципліни**

Навчальний рік	Дата засідання кафедри – розробника РПНД	Номер протоколу	Підпис завідувача кафедри

Анотація навчальної дисципліни

Поглиблення міжнародної господарської співпраці дозволяє використовувати світовий досвід щодо здійснення підприємництва в міжнародному бізнесі. Це обумовлює зростання ролі міжнародних економічних відносин та їх вивчення в контексті розвитку вітчизняної економіки. Вивчення дисципліни «Підприємництво у міжнародному бізнесі» спрямоване на засвоєння тенденцій розвитку підприємництва у міжнародному бізнесі та розвитку міжнародного бізнесу у світовому господарстві; формування практичних навичок щодо аналізу подій розвитку підприємництва у міжнародному бізнесі. Дисципліна спрямована на формування у студентів загальних основ з аналізу закономірностей та особливостей функціонування та розвитку підприємництва у міжнародному бізнесі, отримання необхідних знань з питань підприємницької діяльності у міжнародному бізнесі та її особливостей в сучасних умовах господарювання.

Навчальна дисципліна "Підприємництво у міжнародному бізнесі" є вибірковою у навчальному плані підготовки бакалаврів за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини» (освітня програма «Міжнародний бізнес»). Ця дисципліна є самостійним розділом економічної науки, що вивчає особливу сферу економічних відносин, пов'язану з організацією та управлінням підприємництвом в міжнародному бізнесі, розробленням заходів щодо посилення конкурентної позиції підприємства в міжнародному бізнесі на світовому ринку, розвитком підприємництва в міжнародному бізнесі.

Вивчення навчальної дисципліни спрямоване на: засвоєння теоретичних основ підприємництва в міжнародному бізнесі; формування вмінь та навичок розв'язання конкретних управлінських проблем з розвитку підприємництва в міжнародному бізнесі; пошуку, накопичення, обробки, аналізу, інтерпретації інформації щодо управління міжнародним підприємництвом. Дисципліна спрямована на засвоєння базових знань для поглибленого вивчення міжнародної діяльності промислових підприємств як учасників міжнародного бізнесу, конкурентної боротьби на ринку, формування у студентів знань з загальних особливостей сучасної міжнародної підприємницької діяльності, отримання необхідних знань з питань організаційної та управлінської діяльності по забезпеченню ефективного підприємництва в міжнародному бізнесі.

Дані знання є необхідними для роботи керівників компаній та підприємств, економістів, консультантів із питань міжнародного підприємництва, бізнес-планування й розроблення бізнес-планів, залучення інвестицій, маркетингу й маркетингових досліджень та ін.

Мета навчальної дисципліни: вивчення студентами теоретичних засад та формування у майбутніх фахівців системи спеціальних знань з проблем розвитку підприємництва у міжнародному бізнесі для фундаментальної та спеціальної освіти та для практичної діяльності за фахом, ознайомити студентів з основними тенденціями та проблемами підприємництва у міжнародному бізнесі, виробити навички аналізу його закономірностей та особливостей

Характеристика навчальної дисципліни

Курс	4
Семестр	7
Кількість кредитів ECTS	5
Форма підсумкового контролю	залік

Структурно-логічна схема вивчення дисципліни

Пререквізити	Постреквізити
Міжнародна інформація	Міжнародний інноваційний менеджмент
Стратегічний менеджмент	Міжнародні фінанси
Міжнародні організації	Менеджмент міжнародних проектів
Міжнародні стандарти бізнесу	Міжнародне комерційне і податкове право
Фінансово-економічний аналіз діяльності	Менеджмент якості в міжнародному бізнесі
Аналіз міжнародних ринків	Міжнародні фінанси та фінансовий менеджмент
Управління персоналом міжнародних компаній	
Міжнародний маркетинг	
Аналіз зовнішньоекономічної діяльності	
Міжнародні контракти	

Компетентності та результати навчання за дисципліною

Компетентності	Результати навчання
Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності)	Систематизувати й упорядковувати отриману інформацію щодо процесів і явищ у світовому господарстві; оцінювати та пояснювати вплив ендогенних і екзогенних факторів на них; формулювати висновки і розробляти рекомендації з урахуванням особливостей національного і міжнародного середовища.
Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності. Здатність постійно підвищувати теоретичний рівень знань, генерувати й ефективно використовувати їх в практичній діяльності.	Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати.
Здатність здійснювати комплексний аналіз та моніторинг кон'юнктури світових ринків, оцінювати зміни міжнародного середовища та вміти адаптуватися до них. Здатність аналізувати міжнародні ринки товарів і послуг, інструменти та принципи регулювання міжнародної торгівлі. Здатність аналізувати теорії та механізми реалізації міжнародних валютно-фінансових і кредитних відносин.	Розуміти і вміти застосовувати, відповідно до інших вимог освітньої програми, сучасні теорії та методи розв'язання спеціалізованих складних задач і практичних проблем у сфері міжнародної торгівлі товарами та послугами, міжнародного руху капіталу, міжнародних валютно-фінансових та кредитних відносин, мобільності людських ресурсів, міжнародного трансферу технологій.
Здатність визначати функціональні особливості, характер, рівень та ступінь взаємозв'язків між суб'єктами міжнародних економічних відносин різного рівня та налагоджувати комунікації між ними.	Ідентифікувати та виокремлювати особливості функціонування суб'єктів міжнародних відносин та моделей їх економічного розвитку.

Здатність обґрунтовувати особливості реалізації форм міжнародних економічних відносин на мега-, макро-, мезо- і мікрорівнях.	Обґрунтовувати власну думку щодо конкретних умов реалізації форм міжнародних економічних відносин на мега-, макро-, мезо- і мікрорівнях.
--	--

Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні засади міжнародної підприємницької діяльності.

Торгово-посередницьке співробітництво в міжнародному підприємництві

Тема 1. Теоретичні основи підприємництва в міжнародному бізнесі

Сутність міжнародної підприємницької діяльності. Історія розвитку міжнародного підприємництва. Тенденції розвитку міжнародної підприємницької діяльності.

Тема 2. Організаційно-правові форми міжнародного підприємництва

Класифікація міжнародного підприємництва. Правове становище і відповідальність підприємців на світовому ринку.

Тема 3. Економіко-правові та міжкультурні аспекти міжнародної підприємницької діяльності

Особливості зовнішньоторговельного режиму зарубіжних країн. Системи оподаткування підприємств у різних країнах. Трудові відносини в країнах світу. Міжкультурні аспекти підприємництва у міжнародному бізнесі.

Тема 4. Підприємницький ризик

Сутність ризиків і втрат у міжнародному підприємстві. Класифікація і система управління підприємницькими ризиками.

Тема 5. Ціноутворення у міжнародному бізнесі

Поняття та класифікація світових цін. Базисні умови постачання Інкотермс-2020. Методологія розрахунку зовнішньоторговельних цін.

Тема 6. Зовнішньоторговельний контракт як база міжнародного підприємництва

Зовнішньоторговельний контракт і методологія його складання. Техніка підготовки і укладення зовнішньоторговельних угод. Зміст умов зовнішньоторговельного контракту. Виконання зовнішньоторговельного контракту.

Тема 7. Торгово-посередницькі операції в міжнародному підприємстві

Поняття і види торговельно-посередницьких операцій. Організаційні форми торгово-посередницьких операцій.

Тема 8. Зустрічні операції в міжнародному підприємстві

Поняття та особливості міжнародної зустрічної торгівлі. Види міжнародних зустрічних угод.

Змістовий модуль 2. Управлінські операції функціонування та розвитку міжнародної підприємницької діяльності

Тема 9. Операції по обміну науково-технічних знань у міжнародному підприємстві

Теоретичні основи міжнародного обміну технологіями у підприємницькій діяльності. Операції з обміну ліцензіями в міжнародному підприємстві. Операції з обміну інженерно-технічними послугами в міжнародному підприємстві.

Тема 10. Валютні відносини в міжнародному бізнесі

Поняття валюти. Сутність, функції та складові елементи світової валютної системи. Валютний курс.

Тема 11. Міжнародний франчайзинг як форма підприємницької діяльності

Сутність міжнародного франчайзингу. Переваги та недоліки франчайзингу. Переваги та недоліки для франчайзера при використанні франчайзингу як форми міжнародної підприємницької діяльності.

Тема 12. Факторингові операції у міжнародному підприємстві

Сутність міжнародного факторингу. Сутність факторингу. Факторинг і управління заборгованістю підприємницьких структур. Договір факторингу.

Тема 13. Міжнародні розрахунки

Сутність міжнародних розрахунків. Валютні умови міжнародних розрахунків. Види платежу. Форми розрахунку. Засоби розрахунку. Використання банківських гарантій у міжнародних розрахунках.

Тема 14. Підприємництво на міжнародних товарних біржах, аукціонах, торгах

Міжнародні товарні біржі Міжнародні аукціони і торги. Міжнародні виставки та ярмарки.

Тема 15. Особливості функціонування спільного підприємництва

Економічна сутність спільного підприємництва. Організаційні основи та особливості створення спільних підприємств. Ефективність функціонування спільного підприємництва.

Тема 16. Інтеграційні процеси у міжнародному підприємстві

Інтернаціоналізація підприємницької діяльності. Економічна інтеграція як основа взаємодії підприємницьких структур. Особливості інтеграційних процесів в регіональних системах міжнародного підприємства.

Перелік практичних занять, а також питань та завдань до самостійної роботи наведено у таблиці "Рейтинг-план навчальної дисципліни".

Методи навчання та викладання

Методи навчання, спрямовані на активізацію та стимулювання навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти: дискусії, розв'язання кейсів, рольові ігри, тести, творчі завдання, робота у малих групах, вирішення проблемних питань. Опановуючи першу тему, студенти повинні вивчити історію розвитку міжнародного підприємництва та сучасних тенденцій розвитку міжнародної підприємницької діяльності у різних країнах світу і презентувати результати своїх досліджень в аудиторії. На практичному занятті з другої теми команди студентів створюють окремі групи для розглядання організаційно-правових форм міжнародного підприємництва за окремими класифікаційними признаками у формі презентації їх змісту та можливостей використання в сучасних умовах інтернаціоналізації бізнесу. Кожна група опрацьовує одну із організаційно-правових форм міжнародного підприємництва в формі дискусії. На практичному занятті з третьої теми студенти у малих групах розбирають кейс про міжкультурні аспекти міжнародної підприємницької діяльності, розробляючи рекомендації з покращення роботи за цим напрямом. За підсумками лекцій з 4 і 5 тем, студенти опрацьовують творчі завдання з розробки управлінських рішень на різних рівнях підприємницького ризику та формування цін в умовах дії базисних умов постачання «Інкотермс-202», виявляючи можливості формування цін на різних умовах постачання. На практичному занятті з теми 6, студенти виконують творчі завдання з формування структури та змісту зовнішньоторговельного контракту з наступними після опрацювання завдання дебатами. На практичних заняттях з тем 7, 8 та 9 студенти у малих групах вирішують проблемні питання з торгово-посередницьких, зустрічних операцій та операцій по обміну науково-технічних знань у міжнародному підприємстві та презентують їх. На практичному занятті з 10 теми студенти виконують творчі завдання по розрахункам валютного курсу та презентують результати розрахунків. На практичних заняттях з тем 11 та 12 студенти, працюючи у малих групах, розглядаючи можливості використання міжнародного франчайзингу та факторингових операцій під конкретні ситуації міжнародного підприємництва з наступною їх презентацією. На практичному занятті з 13 теми студенти в малих групах виконують творчі завдання з міжнародних розрахунків та використання банківських гарантій у міжнародних розрахунках з наступною їх презентацією. На практичних заняттях з тем 14, 15 та 16 студенти, працюючи у малих групах, розглядають та в дискусійній формі вирішують проблемні питання з підприємництва на міжнародних товарних біржах (аукціонах, торгах), функціонування спільних підприємств та розвитку інтеграційних процесів у міжнародному підприємстві.

Виконуючи модульні роботи, студенти виконують практичні розрахунки та розв'язують проблемні питання, пов'язані з міжнародним підприємництвом, а також виконують тестові завдання з тем відповідних модульних блоків.

Під час лекційних занять застосовується методи дискусії з проблемних питань, робота в парах (buzz groups, коли студенти в парах 2 хвилини обговорюють проблему, звітуючи потім про своє рішення), дебати, демонструється презентація викладачем, тощо. Після лекції студенти повинні виконати невеликі завдання для самостійного опрацювання за темою протягом тижня, до наступної лекції.

Порядок оцінювання результатів навчання

Система оцінювання сформованих компетентностей у студентів враховує види занять, які згідно з програмою навчальної дисципліни передбачають лекційні, практичні заняття, а також виконання самостійної роботи. Оцінювання сформованих компетентностей у студентів здійснюється за накопичувальною 100-бальною системою. Контрольні заходи включають:

- модульний контроль, що проводиться у формі колоквиуму як проміжний міні-екзамен з ініціативи викладача з урахуванням поточного контролю за відповідний змістовий модуль і має на меті інтегровану оцінку результатів навчання студента після вивчення матеріалу з логічно завершеної частини дисципліни. За бездоганне виконання завдань модульної письмової роботи студент отримує 12 балів за кожне. Таким чином, за відмінне виконання двох модульних робіт буде нараховано 24 балів максимум.

- підсумковий/семестровий контроль, що проводиться у формі семестрового заліку, відповідно до графіку навчального процесу.

- поточний контроль з даної навчальної дисципліни проводиться в таких формах: активна участь у дискусіях на практичних заняттях (24 бали) та презентації матеріалу доповідей на практичних заняттях всього - 12 балів. Всього - 36 балів;

захист індивідуального завдання (8 балів);

перевірка есе за обраною тематикою (всього - 12 балів);

проведення письмової контрольної роботи (6 балів кожна) (всього – 12 балів);

2 експрес-опитування по 2 бали за кожне (всього - 8 балів).

Письмова контрольна робота проводиться 2 рази за семестр та включає завдання різного рівня складності відповідно до тем змістового модуля: включає розрахункове завдання (2 бали), теоретичні питання (2 бали), тести (2 бали) (всього – 6 балів x 2 = 12 балів).

Есе – 12 балів

Індивідуальне завдання – 8 балів

Експрес-опитування – 8 балів

Практичні заняття – 36 балів

Письмові контрольні роботи – 12 балів

Модульні роботи – 24 балів

Підсумковий контроль знань та компетентностей студентів з навчальної дисципліни здійснюється на підставі семестрового заліку. Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни розраховується з урахуванням балів, отриманих під час поточного контролю за накопичувальною системою. Сумарний результат у балах за семестр складає: "60 і більше балів – зараховано", "59 і менше балів – не зараховано" та заноситься у залікову "Відомість обліку успішності" навчальної дисципліни.

Студента слід вважати атестованим, якщо сума балів, одержаних за результатами підсумкової/семестрової перевірки успішності, дорівнює або перевищує 60.

Виставлення підсумкової оцінки здійснюється за шкалою, наведено в таблиці "Шкала оцінювання: національна та ЄКТС".

Форми оцінювання та розподіл балів наведено у таблиці "Рейтинг-план навчальної дисципліни".

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D	задовільно	
60 – 63	E		
35 – 59	FX	незадовільно	не зараховано

Рейтинг-план навчальної дисципліни

Тема	Форми та види навчання	Форми оцінювання	Мак бал	
Тема 1	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція	Лекція «Теоретичні основи підприємництва в міжнародному бізнесі»	-	-
	Практичне заняття	Практичне заняття за темою 1 Історія розвитку міжнародного підприємництва та сучасні тенденції розвитку міжнародної підприємницької діяльності у різних країнах світу	Презентації	2
	<i>Самостійна робота</i>			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Опрацювання лекційного матеріалу Питання для обговорення: історія розвитку міжнародного підприємництва та сучасні тенденції розвитку міжнародної підприємницької діяльності у різних країнах світу	ПНС	1
Тема 2	Лекція	Лекція «Організаційно-правові форми міжнародного підприємництва»	-	-
	Практичне заняття	Практичне заняття за темою 2	Презентації	2
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Опрацювання лекційного матеріалу. Питання для обговорення: організаційно-правові форми міжнародного підприємництва за		

		окремими класифікаційними признаками та можливості їх використання в сучасних умовах інтернаціоналізації бізнесу;	ПНС	1
		Вибір теми есе	Тема есе	6
Тема 3	Лекція	Лекція «Економіко-правові та міжкультурні аспекти міжнародної підприємницької діяльності»	-	-
	Практичне заняття	Практичне заняття за темою 3	Презентації	2
			Контрольна робота	6
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Опрацювання лекційного матеріалу. Питання для обговорення: особливості зовнішньоторговельного режиму зарубіжних країн	ПНС	1	
Тема 4	Лекція	Лекція «Підприємницький ризик»	-	-
	Практичне заняття	Практичне заняття за темою 4	Презентації	2
			Експрес-опитування	4
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Опрацювання лекційного матеріалу. Питання для обговорення: класифікація і система управління підприємницькими ризиками	ПНС	1	
Тема 5	Лекція	Лекція «Ціноутворення у міжнародному бізнесі»	-	-
	Практичне заняття	Практичне заняття за темою 5	Презентації	2
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Опрацювання лекційного матеріалу. Питання для обговорення: базисні умови постачання Інкотермс-2020		1
Тема 6	Лекція	Лекція «Зовнішньоторговельний контракт як база міжнародного підприємництва»		
	Практичне заняття	Практичне заняття за темою 6	Презентації	2
			Колоквіум	12

	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Опрацювання лекційного матеріалу. Питання для обговорення: зміст умов зовнішньоторговельного контракту	ПНС	1
Тема 7	Лекція	Лекція «Торгово-посередницькі операції в міжнародному підприємстві»	-	-
	Практичне заняття	Практичне заняття за темою 7	Презентації	2
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Опрацювання лекційного матеріалу. Питання для обговорення: організаційні форми торгово-посередницьких операцій	ПНС	1
Тема 8	Лекція	Лекція «Зустрічні операції в міжнародному підприємстві»	-	-
	Практичне заняття	Практичне заняття за темою 8	Презентації	2
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Опрацювання лекційного матеріалу. Питання для обговорення: види міжнародних зустрічних угод.	ПНС	1
Тема 9	Лекція	Лекція «Операції по обміну науково-технічних знань у міжнародному підприємстві»	-	-
	Практичне заняття	Практичне заняття за темою 9	Презентації	1
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Опрацювання лекційного матеріалу. Питання для обговорення: операції з обміну ліцензіями та інженерно-технічними послугами в міжнародному підприємстві.	ПНС	0,5
Тема 10	Лекція	Лекція «Валютні відносини в міжнародному бізнесі»	-	-
	Практичне заняття	Практичне заняття за темою 10	Презентації	1
			Контрольна робота	6
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Опрацювання лекційного матеріалу. Питання для обговорення: режими встановлення валютних курсів.	ПНС	0,5	
Тема 11	Лекція	Лекція «Міжнародний франчайзинг як форма підприємницької діяльності»	-	-

	Практичне заняття	Практичне заняття за темою 11	Презентації	1
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Опрацювання лекційного матеріалу. Питання для обговорення: обов'язки сторін договору франчайзингу.	ПНС	0,5
Тема 12	Лекція	Лекція «Факторингові операції у міжнародному підприємстві»	-	-
	Практичне заняття	Практичне заняття за темою 12	Презентації	1
			Експрес-опитування	4
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Опрацювання лекційного матеріалу. Питання для обговорення: договір факторингу.	ПНС	0,5	
Тема 13	Лекція	Лекція «Міжнародні розрахунки»	-	-
	Практичне заняття	Практичне заняття за темою 13	Презентації	1
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Опрацювання лекційного матеріалу. Питання для обговорення: види платежу та форми міжнародних розрахунків.	ПНС	0,5
Тема 14	Лекція	Лекція «Підприємництво на міжнародних товарних біржах, аукціонах, торгах»	-	-
	Практичне заняття	Практичне заняття за темою 14	Презентації	1
			Індивідуальне завдання	8
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Опрацювання лекційного матеріалу. Питання для обговорення: Особливості функціонування міжнародних товарні бірж, аукціонів і торгів, виставок та ярмарок.	ПНС	0,5	
Тема 15	Лекція	Лекція «Особливості функціонування спільного підприємства»	-	-
	Практичне заняття	Практичне заняття за темою 15	Презентації	1
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Опрацювання лекційного матеріалу. Питання для обговорення: ефективність функціонування спільного підприємства.	ПНС	0,5

Тема 16	Лекція	Лекція «Інтеграційні процеси у міжнародному підприємстві»	-	-
	Практичне заняття	Практичне заняття за темою 16	Презентації	1
			Захист есе	6
			Колоквіум	12
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Опрацювання лекційного матеріалу. Питання для обговорення: особливості інтеграційних процесів в регіональних системах міжнародного підприємства.	ПНС	0,5	

Рекомендована література

Основна

1. Липов В. Глобальна економіка : навчальний посібник / В. Липов. - Харків / Київ : ХНЕУ ім С. Кузнеця / ЦУЛ, 2018. - 440 с.

Додаткова

2. Вікторов Б.В. Типи мережевих підприємств у міжнародному бізнесі / Б.В. Вікторов // Вчені записки Університету «КРОК» №2(58), 2020. – 26-39.

3. Данько Т.В. Корпоративний форсайт в менеджменті міжнародного бізнесу / Т.В. Данько // Підприємництво та інновації, № 15, 2020 р. – С. 42-48.

4. Данько Т.В., Ширяєва Н.В. Стратегічний форсайт в мультинаціональних корпораціях. Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, 31 березня 2020 року. Тернопіль, 2020. Р. 91–92.

5. Limański A., Drabik I. Powiązania sieciowe przedsiębiorstw na rynkach zaawansowanych technologii. Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy. 2018. No 53. S. 49-60.

Інформаційні ресурси

6. Сайт персональних навчальних систем ХНЕУ ім. С. Кузнеця [Електронний ресурс]. Дисципліна «Підприємництво в міжнародному бізнесі». Режим доступу: <https://pns.hneu.edu.ua/course/index.php?categoryid=958>.

7. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

8. Офіційний сайт Міністерства Закордонних справ України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua>.

9. Офіційний сайт ООН [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.un.org/ru/index.html>.

10. Офіційний сайт Євросоюзу [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://europa.eu/>.

11. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

12. Інститут демографії та соціальних досліджень Національної академії наук України [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.idss.org.ua/>.